

Türkiye'nin Genel Geçmez Sorunları

Harun Kaban

Liberal Düşünce Dergisi Yazı İşleri Müdürü

Liberal Düşünce, Yıl 16, Sayı 63, Yaz 2011 s. 125 - 128

Türkiye son yirmi yılda aynı şeyleri tartışıyor, bazı dönemlerde bir arpa boyu yol alıyor ama sonrasında hızlı bir restorasyon ile elde edilen kazanımların epey gerisine tekrar dönülüyor. Öyle ki, bu restorasyon süreçlerindeki tahribat, sorunları daha girift hâle getiriyor, çözümünü daha da zorlaştırıyor.

Galiba bizim “genel geçmez sorunlarımız” var: Temelinde ideolojik tabuların, politik dokunulmazların ve derin önyargıların yattığı, aslında bir “zihniyet sorunu”ndan kaynaklanan bu problemlerden, çözülmesi en zor olan üçü Kürt Sorunu, Başörtüsü Sorunu ve Ermeni Sorunu... Bu sorunların çözümü için harcanan emek ve boşa giden çabalar, denenmemiş yol kalmamasına rağmen mesafe alınmaması, artık sorunların nasıl çözüleceğine yönelik fikir geliştirmeyi manâsız kılıyor çünkü en basit ifadesi ile bu sorunlar çözülmek istenmiyor. Çözümüne yönelik bir irade olmadığı için, iyi niyetli de olsa bütün çabalar, ya samimiyetsiz oluyor ya da çözüme gitmek için zayıf kalıyor.

Türkiye'nin nispeten yeniden kendini tanımladığı son yıllarda, bu üç sorunu telâfisi çok zor, meseleleri çözümsüzlüğe saplayan kilit hâdiseler de yaşandı. Bu hâdiseler, zaten girilmesi dahi cesaret isteyen olan konularda çözümsüzlük isteyen tarafların eline çok iyi kozlar verdi ve sonrasında atılması gereken adımları daha radikal ve zor adımlar hâline getirdi.

O Hanıma Haddi Bildirildi

Başörtüsü Sorunu başlığının temelinde, din özgürlüğü ve çarpık laiklik anlayışı vardır. Sorunun temelinde yatan, aleviler, tarikatlar, cemaatlerin durumu ve

diyanetin varlığı; din ve ibadet özgürlüğünün kısıtlanması, “ideal din”in devlet tarafından tanımlanması ve onun hâricindeki inanışların dışlanması hatta yasaklanması gibi, temel bir totaliter zihniyet meselesidir. Ancak sorunun adının bu başlıkta toplanmasının nedeni, en mücessem vakaların bu başlıkta olmasıdır. Başörtüsü, bu çarpışmanın en çetin cephesi, en net saflaşmaların yaşandığı tartışma ve en şiddetli kavgaların yapıldığı meydandır. Başörtüsü Sorunu'nun çözümü, Türkiye’de din ve ibadet hürriyetinin sağlıklı bir şekilde yaşanabilmesinin, devletin toplumla barışmasının öncelikli şartlarından birisidir.

Fakat Başörtüsü Sorunu'nun çözümü giderek zorlaşıyor. Yaşanan saflaşmalar, inatlaşmalar ve kavgalar, telâfisi çok zor kırgınlıklara, geri dönüşü mümkün olmayan adımların atılmasına neden oluyor. Merve Kavakçı'nın, TBMM'ye yemin için girmesi sırasındaki protestolar ve Ecevit'in Meclis kürsüsünden “biri bu hanıma haddini bildirsın” narası, sonrasında Kavakçı'nın milletvekili yeminini edemeden TBMM'den ayrılması, Başörtüsü Sorunu'nun dönüm noktasıydı. O günden sonra artık TBMM başörtülü birinin asla giremeyeceği bir yer olarak hâfizalarımızda kodlandı. Çankaya’da eş başörtülü bir Cumhurbaşkanı'nın olması, eş kontenjanından sorunu çözümüyor. Bir başörtülü, birinin eşi olarak değil birey olarak, bizzat kendisi TBMM'ye giremediği sürece, başörtülü kadınların parti yönetimlerinde olması, karar organlarında önemli görevler alması sâdece “sus payı” olabilir, çözüm ya da çözüm yolunda atılan bir adım sayılamaz.

Meclise başörtülü vekillerin girebilmesi için yapılan iyi niyetli çalışmalar, yemin töreninde yeni bir Kavakçı vakası doğurmazsa sorunun çözülebilmesi için umut doğabilir. En azından konu tartışılabilir hâle gelir. Ancak barajı aşacağı düşünülen partiler bu riske girmedi ve seçilecek yerlerden başörtülü aday göstermedi, aday gösterilen adaylar da meclise girdikleri takdirde başlarını açacaklarını beyan ettiler.

Muhtemelen meclise başörtülü bir aday girmeyecek¹ ve bu sorun entelektüel arenada beyin jimnastiği, gazetelerde köşe kotarmaca, televizyonlarda çok tartışmalı kısır tartışmaların uzun yıllar malzemesi olarak kalacak.

Habur’da Kapanan Kapı ve Plastik Kelepçeler

Kürt Sorunu bir azınlık ya da etnik kimlik sorunu değildir. Kürt Sorunu temelinde bir “vatandaşlık” sorunudur. Çok-uluslu bir coğrafyada, bir “ulus-devlet” ütopyasında bütün ulusları eritmeyi ve tek bir ulus yaratmayı amaçlayan totaliter bir zihniyet problemidir.

Türkiye tarihi boyunca Kürt Sorunu hep var olmuş ama dönem dönem format değiştirmiştir. Son 30 yılda ise -ne demekse- “düşük yoğunluklu çatışma” hâlinde, bir silâhlı mücadele söz konusu. Çatışmalı süreç, sorunun varlığını orta-

1 Nitekim öyle oldu (Editörün Notu)

ya koymaktan ziyâde, artık yürütülemez, bastırılamaz ve görmezden gelinemez olduğunu anlamamız açısından dikkat çekiyor. Yoksa bu sorun, çatışmalı süreçle başlamadığı gibi çatışmaların bitmesiyle de bitmeyecek. Çözülmesi gereken zihniyet problemi halledilmediği sürece sorunda değişen tek şey, yöntem olacaktır. (Çatışmaların bitmesi, ilk etapta sağlıklı bir tartışma ortamının oluşmasına katkıda bulunur ki, çözüm yolunda adım atabilmek için ilk ve en gerekli şart budur.)

Kürt Sorunu'nun en büyük handikabı, sorunun mağdurlarının da mücadele ettiği zihniyetin dilini kullanmasıdır. Totaliter bir zihniyetle mücadele ederken karşı tarafla aynı yöntemi kullanmak, zamanla mücadele eden tarafları her açıdan birbirlerine benzeştirmeye başlıyor. Kürt Sorunu'nda da, Kürt tarafının mücadele ettiği Kemalizm ile benzeşmesi giderek daha görünür hâle gelmektedir.

Kürt Sorunu'nun çözülememesinin temelinde yatan nedenlerden biri Türk Resmî İdeolojisi'nin oluşturduğu algıdır. "Türkiye Türklerindir" zihniyetinin idealindeki devlette herkes Türk olmak zorundadır ve Türkçe konuşmalıdır. Ancak pratikte bu toprakların sahibi insanların önemli bir kısmı Türk değil ve başka bir dil konuşuyor. Türk Resmî İdeolojisi bunu kabul etmiyor ve "ya sev ya terk et" gibi bir çözüm üretiyor, bunu da "ya Türksün ya da ona hizmetkâr" düsturuyla haklılaştırıyor. Sorunun çözümüne yönelik çabalar, kendi gibi olmayı kabul etmeyen bu zihniyetin baskıcılığı yüzünden tıkanıyor.

Fakat biz şunu gördük ki, resmî ideoloji sâdece Türklerin sorunu değil, tersinden bir Kürt resmî ideolojisi de var ve çözümün önündeki en büyük engellerden biri de bu. Öyle ki, Habur karşılaşmalarından sonra sorunun çözümsüzlüğünde artık Kürtler de Türkler kadar bu konuda vebal sahibi. Habur bir tepe noktaydı, Habur'daki karşılaşmadan sonra Kürt Sorunu da çözülemeyen bir şekilde dönüştü. Bu noktadan sonra sorunu çözmek için çok daha ciddî çabalar, çok daha radikal adımlar gerekli ancak o adımların atılması pek mümkün görünmüyor yakın gelecekte.

Kürt resmî ideolojisi de, kendi gibi düşünmeyi meşru saymıyor, Türk resmî ideolojisi ile birçok konuda uzlaşıyor ve aynadaki aksi gibi hamleler yapıyor. İki resmî ideoloji birbirini besliyor ve sorunu giderek daha girift ve çözülemeyen hâle getiriyor. Nitekim Habur'daki inadın intikamı, stadyumda plastik kelepçeler ile alındı. İki taraf için de hâfızalarda unutulamayacak bir görüntü var artık ve bu görüntüler, sorunun çözümünü engelleyecek inadı beslemek için gayet elverişli malzemeler maalesef.

Hrant Düşüğü Yerden Kalkmalı

Toplumda var olan "içimizdeki düşman" algısı, devletin birçok politikasına dayanak oluşturuyor. Düşman işgâline uğramamış ilçeleri "temsîlî Ermeni komitacılarından kurtarma" müsameresi, bir türlü durulmayan kinin bir göstergesi. Toplum olarak o kadar da mâsum değiliz. Pazara giderken evimizi, çocuklarımızı

emanet ettiğimiz Ermeni komşumuzu, ilk kışkırtmada, ilk nümayişte boğazlayacak kadar pamuk ipliğiyle bağlı vicdanımız.

Ermeni Sorunu özelinde etnik azınlıklar ve gayrimüslim vatandaşlarımıza reva gördüğümüz ve en iyi hâli “onlar bize emanet” gibi hastalıklı psikolojik durumlar, çözüm için atılan adımları boşa çıkarıyor. Annesi Sivas Gürünlü, babası Malatyalı ve kendi İstanbul’da büyümüş, burada evlenmiş çoluk çocuğa karışmış, torun torba sahibi olmuş; “git yoksa ölürsün” denildiğinde “ne işim var elin memleketinde, kendi memleketimde ölürüm öleceksem, gitmem” diyecek kadar bu toprakların sahibi bir adama “o bize emanet” diyecek kadar bu memleketin sahibi olduğunu düşünen zihniyet ya zorbadır ya da hastalıklı, başka bir açıklaması olamaz. Hrant Dink’in deyimiyle, bu bir hastalık, bizler hasta toplumlarız. Bu hastalığın tedavisi zor, çok zor. İyileşmeye yüz tuttuğunda en ufak mikrobun yeniden azdırabildiği bir hastalık. Hrant Dink, bu hastalığı teşhis eden ve tedavisi için en çok çaba harcayanlardan biriydi. Arada bir kan davası varsa bile bunun arabuluculuğunu yapabilecek en güzel isimdi, her iki tarafı da sarmalayan, inadında ısrar edeni hatırıyla iş yaptıran bir Anadolu insanı prototipiydi. İki tarafın da çözümsüzlük lobisinin hedefiydi, sevilmiyordu. Ermeni Sorunu da, Hrant Dink Agos’un önünde kaldırılma düştüğünde düğümlendi.

Zihniyet ile Hesaplaşmak Gerek

Bu üç sorunun da temelinde yatan zihniyet problemini hâletmeden harcayacağımız çabaların boşa gitmesi artık bir tahmin değil, bunca tecrübeden sonra yapılan bir durum tespitidir. Öncelikle temel bir zihniyet değişime ihtiyacımız var. Son on yılda kendini yeniden tanımlayan ve demokratikleşme yolunda önemli adımlar atan Türkiye, artık bu zihniyet değişimini erteleyemez.

Kürt Sorunu’nu bir vatandaşlık sorunu, Başörtüsü Sorunu’nu bir din ve vicdan hürriyeti sorunu ve Ermeni Sorunu’nu bir hastalığın tedavi süreci olarak görmemiz gerekiyor. Çözüm ve normalleşme için atılması gereken adımların sekteye uğramaması için “eski Türkiye”nin reflekslerinden kurtulup, daha kompleks ve cesur adımlar atmamız gerekiyor. Bu adımların ilki sivil ve özgürlükçü bir anayasadır. Böylece bürokratik kurumların işgüzarlığına dayanak bırakmadan, çözüm için atılan adımların sabote edilmesine fırsat verilmeden yola devam etmenin önündeki engelleri kaldırmaktır. Bürokratik kurumların eski devlet refleksinden kurtulursak, zihniyet dönüşümü de daha hızlı olur. Aksi hâlde, çözümsüz sorunlarımızla uzun bir süre daha boğuşmamız gerekir.